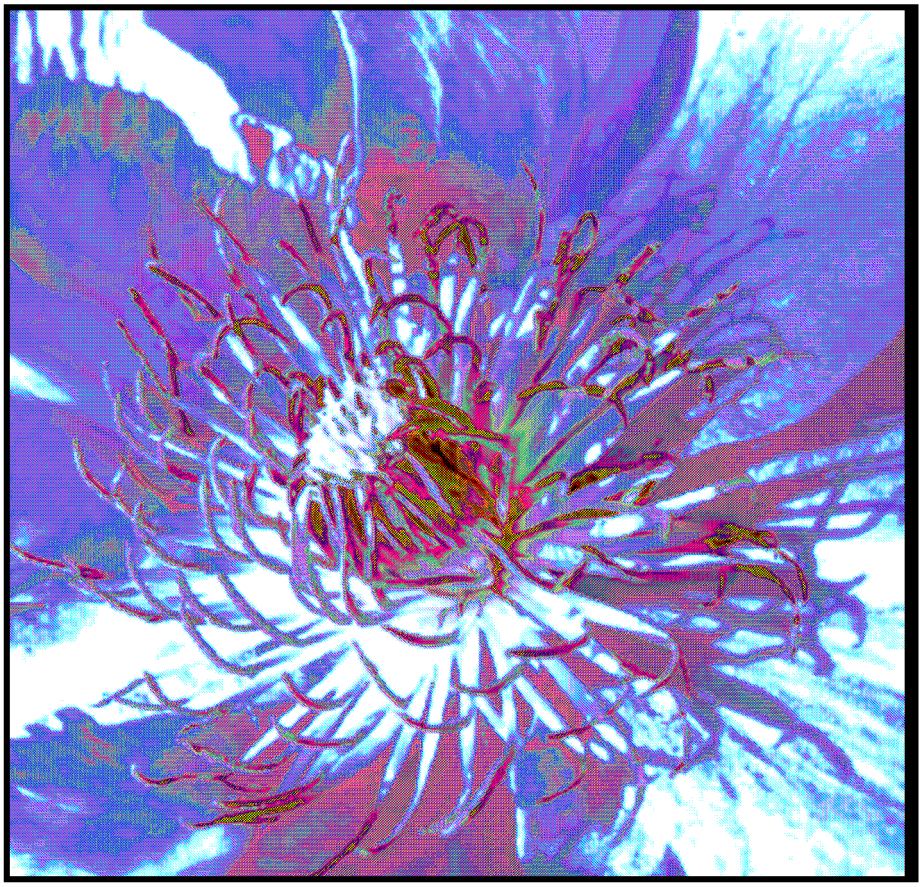

Effektundersøgelse: Børn og forældre i voksenpsykiatrien

Else Stenbak, Stine Røn Christensen
Pernille Grünberger
Socialt Udviklingscenter SUS
Juni 2006

Forord

Socialt Udviklingscenter SUS gennemførte i 2004 – 2005 et projekt om børn og forældre i voksenpsykiatrien, dvs. behandlings- og socialpsykiatrien. Baggrunden for projektet var, at også mennesker med sindslidelse ofte er forældre, og at personalet derfor må være aktive for at sikre, at børn og forældre får den nødvendige opmærksomhed og støtte.

Det overordnede formål var gennem en formidlingsindsats at skærpe voksenpsykiatriens opmærksomhed på behovet for støtte til børn og forældre. Projektet bestod af en hovedundersøgelse, hvor voksenpsykiatriens aktuelle indsats på området blev kortlagt. Herudover blev der udarbejdet en publikation med undersøgelsens hovedresultater, som også blev præsenteret ved en konference.

I 2006 har Socialt Udviklingscenter SUS gennemført en undersøgelse af effekten af formidlingsindsatsen. Det er denne undersøgelse, som præsenteres her. Såvel formidlingsindsatsen som effektundersøgelsen er finansieret af Socialministeriet.

Resultaterne viser, at formidlingsindsatsen har haft en effekt. Aktiviteterne omkring børn og forældre i voksenpsykiatrien er øget markant siden hovedundersøgelsen blev gennemført.

Der er således skabt en solid basis for udvikling og forankring af indsatser til gavn for børn og forældre i voksenpsykiatrien.

Socialt Udviklingscenter SUS
Juni 2006

Indholdsfortegnelse

Forord 2
Læsevejledning 4
Baggrund 5
Resumé 6
Hvilke effekter har formidlingsindsatsen haft? 9
  Effektundersøgelsens respondenter 9
  Kendskab til rapport og publikation, brug af visitkort og deltagelse i konference 10
  Øget opmærksomhed på brugernes forældrerolle og brugernes børn 11
    Opmærksomhed på forældrerollen 11
    Opmærksomhed på brugernes børn 12
  Nye indsatser for børn, hvis forældre har sindslidelse 12
    Oplysning til børn om forælders sygdom 13
    Afklaring af hvem der tager sig af børn, når mor og far er syg 14
    Børnegruppesamtaler 14
    Registrering af børn 15
    Pårørendepolitik 16
  Nye indsatser for forældre med sindslidelse 16
    Forældresamtaler 16
  Nye indsatser for hele familien 17
    Familiesamtaler 17
  Efteruddannelse, ressourcepersoner og samarbejde 18
    Efteruddannelse for medarbejdere på området 18
    Udpegning af særlige ressourcepersoner 19
    Udvidet samarbejde med socialforvaltningen 19
    Udvidet samarbejde med professionelle netværk omkring børn 19
  Publikationens og konferencens effekt 20
    Effekt på opmærksomhed 20
    Effekt på efteruddannelse 21
    Effekt på udpegning af ressourcepersoner 21
    Effekt på samarbejdet med socialforvaltningen 21
Opsummering 22
Metodiske overvejelser 23
  De valgte indikatorer for effekt 23
  Diskussion af effektmåling som metode 24
  Spørgeskemaundersøgelsen 25
  Bortfald og svarprocenter 26
Præsentation af hovedundersøgelsen 28
  Konklusioner 28
  Anbefalinger 30
Bilag 1: Spørgeskema 31

Læsevejledning

Rapporten er bygget op sådan:

Først beskrives baggrunden for rapporten ganske kort.

Derefter findes et resumé af effektundersøgelsen og dens resultater.

Dernæst følger en detaljeret gennemgang af effektundersøgelsens resultater. Undervejs sammenlignes med resultaterne fra hovedundersøgelsen. Formålet er at stille skarpt på indsatsen omkring børn og forældre i voksenpsykiatrien før og efter SUS's formidlingsindsats.

Herefter findes en diskussion af effektundersøgelsens metode. De indikatorer for effekt, som er anvendt i effektundersøgelsen, præsenteres. Det diskuteres, hvordan man kan måle effekt. Til sidst fremlægges en række fakta om spørgeskemaundersøgelsen og dens svarprocent.

I det følgende kapitel fremlægges hovedundersøgelsens resultater – for den læser, der gerne vil se nærmere på indsatsen omkring børn og forældre i voksenpsykiatrien før formidlingsindsatsen. Der afsluttes med en kort opsamling.

Det spørgeskema, der er anvendt i effektundersøgelsen, er vedlagt som bilag.

Baggrund

Socialt Udviklingscenter SUS's formidlingsindsats bestod af:
- En undersøgelsesrapport
- En konference
- En publikation med visitkort

Rapporten består af en detaljeret fremlæggelse af hovedundersøgelsens resultater, samt en række anbefalinger til en fremtidig styrkelse af indsatsen omkring børn og forældre i voksenpsykiatrien. Rapporten blev ikke trykt og udsendt, men kan læses og downloades på www.barn-i-fokus.dk – hvilket alle behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i Danmark blev gjort opmærksom på.

Konferencen blev afholdt i november 2005 og havde knap 300 deltagere. På konferencen blev hovedundersøgelsens resultater præsenteret gennem oplæg og debat. Alle konferencedeltagere fik desuden udleveret et eksemplar af publikationen *'Børn og forældre i voksenpsykiatrien: God praksis'.* Indbydelser til konferencen blev udsendt til alle behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i Danmark, samt til voksenteam i Københavns Kommune.

Publikationen hedder *'Børn og forældre i voksenpsykiatrien: God Praksis'.* Her beskrives hovedresultater og anbefalinger i kort form, sammen med eksempler på god praksis på området. Midtersiderne i publikationen er udformet som baner af visitkort. Medarbejderen kan notere sit navn og telefonnummer på kortet og udlevere kortet til et barn i forbindelse med en personlig kontakt. Hvis barnet efterfølgende har spørgsmål, vil det være nemt at kontakte medarbejderen. Hensigten hermed er at give medarbejdere et let tilgængeligt hjælpemiddel i kontakten med børn. Publikationen blev udsendt til alle behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i Danmark, samt til voksenteam i Københavns Kommune.

Efter disse formidlingsaktiviteter har Socialt Udviklingscenter SUS gennemført en effektundersøgelse. Her undersøges, om:
- formidlingsindsatsen har ført til øget opmærksomhed på, at mennesker med sindslidelse ofte er forældre
- den øgede opmærksomhed har haft konkret effekt på indsatsen for at støtte børn og forældre i voksenpsykiatrien
- nye tiltag og aktiviteter på området kan tilskrives SUS's indsats.

I denne rapport præsenteres resultaterne af effektundersøgelsen.

Resumé

I denne rapport præsenteres effekten af en formidlingsindsats, som Socialt Udviklingscenter SUS rettede mod voksenpsykiatrien i 2004-2006. Formålet med formidlingsindsatsen var at øge opmærksomheden på, at mange sindslidende er forældre – og at styrke voksenpsykiatriens indsats for at støtte forældre og børn.

Baggrunden var hovedundersøgelsen, hvor Socialt Udviklingscenter SUS kortlagde indsatsen på området. Hovedundersøgelsen viste, at et flertal af psykiatriske tilbud i Danmark – men ikke alle – giver støtte til forældre, mens et mindre antal giver støtte til børn. Imidlertid er der behov for en kvalificering af indsatsen, idet støtte til forældre og børn kun sjældent indgår som fast rutine. Der er behov for udvikling af kompetence, således at medarbejdere bliver uddannet til at yde støtte og hjælp til børn og forældre. Desuden er der behov for etablering af samarbejde med relevante kommunale forvaltninger samt med børns institutioner og skoler.

I den efterfølgende formidlingsindsats blev disse resultater og anbefalinger formidlet gennem en undersøgelsesrapport, en konference og en publikation med indlagte visitkort. Alt blev formidlet bredt i voksenpsykiatrien.

Effektundersøgelsen skal vise, om denne indsats har gjort en forskel i voksenpsykiatriens praksis. Der er derfor udsendt spørgeskemaer til alle behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i Danmark, samt til voksenteam i Københavns Kommune.

I spørgeskemaundersøgelsen måles effekten af SUS's formidlingsindsats gennem følgende spørgsmål:
- om aktørerne har læst/anvendt SUS's materialer
- om formidlingsindsatsen har ført til en øget opmærksomhed på forældre og/eller børn
- om der er iværksat eller planlagt nye konkrete indsatser for forældre og/eller børn
- om der er iværksat eller planlagt efteruddannelse for medarbejdere
- om der er udpeget ressourcepersoner blandt medarbejderne med særlig viden om området
- om samarbejdet med andre relevante aktører omkring børnene er blevet udvidet.

Der er særlige metodiske udfordringer forbundet med effektundersøgelser. Hvordan kan man være sikker på, hvad der er årsagen til en given effekt? Hvad er det præcist, man måler? Dette diskuteres nærmere i kapitlet 'Metodiske overvejelser'. Her blot et par konkrete eksempler:
- Effekten af SUS's aktuelle formidlingsindsats kan være forstærket af, at SUS gennem en årrække har beskæftiget sig med forholdene for børn af psykisk syge forældre, og således i forvejen er en kendt og anerkendt aktør på området.
- I effektundersøgelsen er effekt defineret som øget opmærksomhed og øget aktivitet. Men øget aktivitet betyder ikke *nødvendigvis* øget kvalitet i indsatsen overfor børn og forældre.

Den samlede svarprocent i spørgeskemaundersøgelsen er på 53%. Lidt over halvdelen af samtlige behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i landet indgår således i effektundersøgelsen.

Der er en overrepræsentation af tilbud fra behandlingspsykiatrien repræsenteret i undersøgelsen i forhold til de socialpsykiatriske tilbud. Der er endvidere en overrepræsentation af besvarelser fra enkelte amter i forhold til den normale fordeling mellem landets amter.

Effektundersøgelsen viser overordnet, at formidlingsindsatsen har haft en klar effekt:

- På spørgsmålet om kendskabet til formidlingsindsatsen oplyser 42% af samtlige psykiatriske tilbud, at de helt eller delvist har læst rapporten, mens 58% helt eller delvist har læst publikationen. 13% af alle respondenter oplyser, at de deltog i konferencen – og 9% har anvendt visitkortene.

- 40% af tilbuddene oplyser, at de har øget opmærksomheden omkring brugernes forældrerolle. 40% svarer ligeledes, at de er mere opmærksomme på brugernes børn.

- Der er stor forskel på, hvad formidlingsindsatsen har betydet for iværksættelse/udvidelse af forskellige typer konkrete indsatser for brugernes børn. Mens 14% har iværksat eller udvidet indsatsen i forhold til registrering af børn, og 22% har iværksat/udvidet oplysning til børn om forældres sygdom, har blot 3% etableret besøgsrum. Endvidere viser resultaterne, at 12% af tilbuddene vurderer, at SUS's indsats har motiveret til iværksættelse eller udvidelse af børnegruppesamtaler.

- En del tilbud har desuden igangsat/udvidet konkrete indsatser for forældrene og/eller for hele familien: 18% af respondenterne har iværksat/udvidet forældresamtaler, mens 4% vurderer, at SUS's indsats har motiveret til iværksættelse/udvidelse af forældregruppesamtaler. 19% har iværksat/udvidet familiesamtaler. 14% har iværksat/udvidet inddragelse af den raske forælder og 12% har iværksat/udvidet inddragelse af det øvrige netværk. Kun 4% angiver, at SUS's indsats har motiveret til afholdelse af familiearrangementer.

- Respondenterne er desuden blevet spurgt, om de har gennemført eller planlægger at gennemføre efteruddannelse, udpegning af videnspersoner og samarbejde som følge af SUS's indsats på området. 25% har iværksat/planlægger at iværksætte efteruddannelse, 31% har udpeget/planlægger at udpege særlige videnspersoner, 28% har iværksat/udvidet samarbejdet med socialforvaltningen, mens 15% har gennemført/planlægger at gennemføre et øget samarbejde med andre professionelle omkring børnene.

Generelt viser der sig en sammenhæng mellem, at de psykiatriske tilbud har et kendskab til SUS's formidlingsindsats på området – og at de vurderer, at SUS's indsats har ført til øget opmærksomhed eller iværksættelse/udvidelse af aktiviteter på området. Når man isolerer de tilbud, som har læst publikationen og/eller deltaget i konferencen, ses det, at især disse to dele af formidlingsindsatsen har haft en effekt – både på opmærksomheden på området og på iværksættelse af konkrete tiltag.

På næsten alle områder viser det sig, at effekten af formidlingsindsatsen er større i behandlingspsykiatrien end i socialpsykiatrien. Det gælder også på områder, hvor der allerede før formidlingsindsatsen blev gjort en større indsats i behandlingspsykiatrien end i socialpsykiatrien.

En mindre del af denne variation kan forklares med henvisning til, at der i undersøgelsen indgår forholdsmæssigt flere tilbud fra behandlingspsykiatrien. Men generelt bekræfter effektundersøgelsen de forskelle mellem de psykiatriske tilbud, som hoved-undersøgelsen viste.

Hovedundersøgelsen viste et generelt billede af, at forældre blev støttet i bredere omfang end børn. Det er derfor særlig positivt at se, at SUS's formidlingsindsats tilsyneladende især har ført til iværksættelse af konkrete aktiviteter for at støtte børnene.

For at opsummere: Aktiviteten omkring børn og forældre i voksenpsykiatrien er øget markant siden hovedundersøgelsen. Aktørerne vurderer selv, at dette skyldes SUS's formidlingsindsats. Det kan således konkluderes, at formidlingsindsatsen har haft den ønskede effekt.

Hvilke effekter har formidlingsindsatsen haft?

Formidlingsindsatsen bestod af en undersøgelsesrapport, en konference og en publikation med visitkort, som alle er distribueret bredt i voksenpsykiatrien. Effektundersøgelsen viser, hvilken effekt denne formidlingsindsats har haft på voksenpsykiatrien.

Som indikatorer for om indsatsen har haft en effekt, er valgt følgende:
- *at aktørerne har læst/anvendt SUS's materialer*
- *at formidlingsindsatsen har ført til en øget opmærksomhed på forældre og/eller børn*
- *at der er iværksat eller planlagt nye konkrete indsatser for forældre og/eller børn*
- *at der er iværksat eller planlagt efteruddannelse for medarbejdere*
- *at der er udpeget ressourcepersoner blandt medarbejderne med særlig viden om området*
- *at samarbejdet med andre relevante aktører omkring børnene er blevet udvidet.*

Her fremlægges resultaterne af effektundersøgelsen. Undervejs sammenstilles med resultaterne fra hovedundersøgelsen. Formålet er at stille skarpt på indsatsen omkring børn og forældre i voksenpsykiatrien før og efter formidlingsindsatsen.

Effektundersøgelsens respondenter

Ud af 731 udsendte spørgeskemaer er der 366 besvarelser. Af nedenstående tabel fremgår svarprocenterne for de forskellige typer psykiatriske tilbud.

Tabel 1: Svarprocenter for de enkelte psykiatriske tilbud og den samlede svarprocent

	Antal udsendte	Antal besvarelser	Frafald	Svarprocent
Psykiatriske afdelinger	42	34	0	81%
Distriktspsykiatriske centre/teams	91	62	1	67%
Socialpsykiatriske botilbud	295	125	34	50%
Socialpsykiatriske dagtilbud	279	140	9	52%
Opsøgende psykoseteam	8	5	0	63%
Voksenteam i Kbh. kom.	16	3	0	19%
Samtlige psykiatriske tilbud	731	366	44	53%

Grundet den lave svarprocent udgår voksenteam af undersøgelsen. For en nærmere præsentation af svarprocent, bortfaldsanalyse mv., se kapitlet 'Metodiske overvejelser'.

Kendskab til rapport og publikation, brug af visitkort og deltagelse i konference

Ud af samtlige psykiatriske tilbud oplyser 42%, at de helt eller delvist har læst rapporten. 58% af de psykiatriske tilbud har helt eller delvist læst publikationen. Undersøgelsen viser, at næsten to tredjedele (60% svarende til 221), har læst enten rapport eller publikation helt eller delvist. Knap 9% har anvendt visitkort, og 13% har deltaget i konferencen.

Tabel 2: Procentandel af samtlige psykiatriske tilbud der angiver helt eller delvist at have læst rapport og publikation

Samtlige psykiatriske tilbud	Rapport	Publikation
Helt eller delvist læst	42%	58%
Har ikke læst	58%	42%
Total	100%	100%

Tabel 3: Procentandel af samtlige psykiatriske tilbud der angiver at have anvendt visitkort og deltaget i konference

Samtlige psykiatriske tilbud	Anvendt visitkort	Deltaget i konference
Ja	9%	13%
Nej	91%	87%
Total	100%	100%

Ifølge undersøgelsen ser det ud som om publikationen *"Børn og forældre i voksenpsykiatrien: God praksis"* er den del af SUS's formidlingsindsats, som er blevet bedst modtaget. 58% (svarende til 206) af de adspurgte har helt eller delvist læst publikationen. Hvis vi ser på de enkelte psykiatriske tilbud, fremgår det, at 74% af henholdsvis de psykiatriske afdelinger og distriktspsykiatriske centre/team, der indgår i undersøgelsen, har læst publikationen helt eller delvist. Lidt mere end halvdelen af de deltagende socialpsykiatriske botilbud og dagtilbud har helt eller delvist læst publikationen.

- Psykiatriske afdelinger: 74%
- Distriktspsykiatriske centre/team: 74%
- Socialpsykiatriske botilbud: 51%
- Socialpsykiatriske dagtilbud: 56%

Et ud af de 5 opsøgende psykoseteam (svarende til 20%), som har besvaret spørgeskemaet, har helt eller delvis læst publikationen.

13% af respondenterne (svarende til 31) har anvendt visitkort. Visitkortene er trykt på midtersiderne i publikationen. Tanken er, at de professionelle skriver navn og telefonnummer på visitkortene, og giver det til de børn, som de møder i voksenpsykiatrien. Dermed styrkes børnenes mulighed for at søge og få støtte eller svar på spørgsmål, når de selv oplever behovet. Den forholdsvis lille andel, der har anvendt visitkortene kan muligvis ses i lyset af, at der er tale om en ny og utraditionel metode.

Det kan også skyldes, at undersøgelsestidspunktet lå relativt kort efter udsendelsen af pjecerne, og at medarbejderne derfor ikke har nået at være i kontakt med særlig mange børn.

Det fremgår af undersøgelsen, at behandlings- og socialpsykiatrien i lige stort omfang har anvendt visitkortene: 5 psykiatriske afdelinger, 1 opsøgende psykoseteam, 10 distriktspsykiatriske centre/team, 5 socialpsykiatriske botilbud og 10 socialpsykiatriske dagtilbud har angivet i spørgeskemaet, at de har anvendt visitkortene.

Øget opmærksomhed på brugernes forældrerolle og brugernes børn

Af omstående tabel fremgår det, at 40% af de psykiatriske tilbud vurderer, at SUS's aktuelle indsats på området har ført til øget opmærksomhed dels på brugernes forældrerolle, og dels på brugernes børn.

Tabel 4: Procentandel af de psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats generelt har ført til øget opmærksomhed på brugernes forældrerolle og brugernes børn

Samtlige psykiatriske tilbud	Øget opmærksomhed på brugernes forældrerolle	Øget opmærksomhed på brugernes børn
Ja	40%	40%
Nej	28%	29%
Ved ikke	32%	31%
Total	100%	100%

Opmærksomhed på forældrerollen

Effektundersøgelsen viser, at den generelle opmærksomhed omkring brugernes forældrerolle – som en følge af SUS's indsats på området – er øget betydeligt. Således vurderer 40% af samtlige psykiatriske tilbud, at SUS's indsats har ført til øget opmærksomhed på brugernes forældrerolle.

Af hovedundersøgelsen fremgik det, at støtte til brugere i forældrerollen oftest blev givet i socialpsykiatriske tilbud. Effektundersøgelsen viser, at det især er behandlingspsykiatrien, som oplyser at have øget opmærksomheden på brugernes forældrerolle. Således vurderer næsten to tredjedele af de distriktspsykiatriske centre/team (63%) og halvdelen af de psykiatriske afdelinger (50%), at SUS's indsats har medvirket til en øget opmærksomhed på forældrerollen. Lidt over en tredjedel af henholdsvis de socialpsykiatriske botilbud og de socialpsykiatriske botilbud mener, at SUS's indsats har medvirket til et øget fokus på forældrerollen.

- Psykiatriske afdelinger 50%
- Distriktspsykiatriske centre/team 63%
- Socialpsykiatriske botilbud 32%
- Socialpsykiatriske dagtilbud 37%

2 ud af 5 opsøgende psykoseteam (svarende til 40%) vurderer, at SUS's indsats har ført til en øget opmærksomhed på brugernes forældrerolle.

Opmærksomhed på brugernes børn

Også opmærksomheden på brugernes børn er øget betydeligt som et resultat af SUS's indsats på området. Hovedundersøgelsen viste, at det manglende kendskab til brugernes børn i voksenpsykiatrien var størst i psykiatriske afdelinger og distriktspsykiatriske centre/team. Det er til gengæld også her, effekten af formidlingsindsatsen har været størst: Over halvdelen (60%) og halvdelen (50%) af henholdsvis de distriktspsykiatriske centre/team og psykiatriske afdelinger vurderer, at SUS's indsats har medført en øget opmærksomhed på brugernes børn. Omkring en tredjedel af de socialpsykiatriske botilbud (31%) og en lidt større andel af de socialpsykiatriske dagtilbud (38%) vurderer, at formidlingsindsatsen har medført en øget opmærksomhed på brugernes børn.

- Psykiatriske afdelinger 50%
- Distriktspsykiatriske centre/team 60%
- Socialpsykiatriske botilbud 31%
- Socialpsykiatriske dagtilbud 38%

2 ud af 5 opsøgende psykoseteam (svarende til 40%) vurderer, at SUS's indsats har ført til en øget opmærksomhed på brugernes børn.

Nye indsatser for børn, hvis forældre har sindslidelse

Af tabellen på næste side fremgår det, at der er stor forskel på hvilke konkrete indsatser for brugernes børn der er igangsat eller videreudviklet på baggrund af formidlingsindsatsen. Mens 22% vurderer, at SUS' indsats har motiveret til at oplyse børn om forældres sygdom, har blot 3% etableret besøgsrum.

Tabel 5: Procentandel af de psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til øget indsats for brugernes børn

Indsats for brugernes børn	Samtlige psykiatriske tilbud
Oplysning til børn om forælders sygdom	22%
Afklaring af hvem, der tager sig af børn, når forældre ikke magter det	26%
Registrering af børn	14%
Børne-gruppesamtaler	12%
Børnearrangementer/-ture	4%
Etablering af besøgsrum	3%
Legetøj	7%

Oplysning til børn om forældres sygdom

Samlet set har lidt under en fjerdedel (22% svarende til 80) af de psykiatriske tilbud iværksat eller udvidet indsatsen i forhold til oplysning til børn om forælders sygdom. Når der ses nærmere på tallene, viser det sig, at omkring halvdelen af de psykiatriske afdelinger (50%) og distriktspsykiatriske centre/team (48%), der indgår i undersøgelsen, har iværksat/udvidet indsatser i forhold til oplysning til børn om forælders sygdom. Mens knap en tiendedel af henholdsvis de socialpsykiatriske botilbud og dagtilbud angiver at have iværksat en indsats på området som følge af SUS's indsats. Ingen af de opsøgende psykoseteam, der har besvaret det pågældende spørgsmål, angiver at have iværksat/udvidet indsatsen.

Tabel 6: Procentandel af de forskellige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til iværksættelse/udvidelse af oplysning til børn om forældres sygdom

Psykiatriske tilbud	Antal	Procent
Psykiatriske afdelinger	17	50%
Opsøgende psykoseteam	0	0%
Distriktspsykiatriske centre/team	30	48%
Socialpsykiatriske botilbud	17	14%
Socialpsykiatriske dagtilbud	16	11%
I alt	80	

Af hovedundersøgelsen fremgik det, at 20% af alle psykiatriske tilbud oplyste om forældres sygdom – oftest i behandlingspsykiatrien og oftest i Sønderjylland og Århus amter. Det er således en markant effekt, at 22% af alle tilbud i effektundersøgelsen oplyser, at de efterfølgende har iværksat tiltag eller har udvidet indsatsen på området.

Med hensyn til den geografiske fordeling kan det nævnes, at 11 ud af 80 psykiatriske tilbud, der har meddelt, at de har iværksat/udvidet indsatsen i forhold til oplysning til børn om forældres sygdom, er placeret i Viborg Amt.

Afklaring af hvem der tager sig af børn, når mor og far er syg

Omkring en fjerdedel (26% svarende til 96) af alle psykiatriske tilbud angiver, at SUS's aktuelle indsats har motiveret til iværksættelse/udvidelse af en afklaring af hvem, der sig af børn, når forældre ikke magter det. Halvdelen af alle psykiatriske afdelinger (50%) og knap halvdelen af alle distriktspsykiatriske afdelinger (48%) har iværksat en indsats på området. Omkring en femtedel (20%) af de socialpsykiatriske dagtilbud og en lidt mindre andel af de socialpsykiatriske botilbud (18%) angiver, at SUS's indsats har medført en afklaring af hvem, der tager sig af børn. Ét ud af 5 opsøgende psykoseteam (svarende til 20%) har iværksat/udvidet indsatsen som følge af SUS's indsats.

Vestsjælland og Viborg Amt er tilsyneladende de amter, som har været mest aktive i forhold til denne indsats. Her har henholdsvis 11 og 14 respondenter ud af i alt 80 angivet, at SUS' indsats har motiveret til, at der er iværksat/udvidet en indsats i forhold til afklaring af hvem der tager sig af børn, når en forælder er syg.

Tabel 7: Procentandel af de forskellige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til øget afklaring af hvem, der tager sig af børn, når mor eller far er syg

Psykiatriske tilbud	Antal	Procent
Psykiatriske afdelinger	17	50%
Distriktspsykiatriske centre/team	28	45%
Socialpsykiatriske botilbud	22	18%
Socialpsykiatriske dagtilbud	28	20%
I alt	96	

Hovedundersøgelsen slog fast, at man i behandlingspsykiatrien spørger mere til, hvem der tager sig af børnene i perioder, hvor forælderen ikke selv magter det. Effektundersøgelsen viser, at andelen af behandlingspsykiatriske tilbud som er begyndt at afklare dette efter formidlingsindsatsen, er mere end dobbelt så stort som andelen af socialpsykiatriske tilbud. Forskellen på behandlingspsykiatriens og socialpsykiatriens praksis på dette område er således formentlig blevet endnu større.

Børnegruppesamtaler

Effektundersøgelsen viser, at knap 12% (svarende til 42 ud af 366) af alle tilbud svarer, at formidlingsindsatsen har motiveret til iværksættelse eller udvidelse af børnegruppesamtaler. Andelen er størst blandt de psykiatriske afdelinger, her har 30% iværksat/udvidet indsatsen. Knap 20% af de distriktspsykiatriske tilbud, 10% af de socialpsykiatriske dagtilbud og 5% af de socialpsykiatriske botilbud har iværksat/udvidet indsatsen på området. Der er ingen af de opsøgende psykoseteam, som angiver at have iværksat/udvidet indsatser i forhold til børnegruppesamtaler på baggrund af SUS' formidlingsindsats.

Tabel 8: Procentandel af de forskellige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til etablering af børnegruppesamtaler

Psykiatriske tilbud	Antal	Procent
Psykiatriske afdelinger	10	30%
Distriktspsykiatriske centre/team	11	18%
Socialpsykiatriske botilbud	7	6%
Socialpsykiatriske dagtilbud	14	10%
I alt	42	

Lidt over en fjerdedel (11 ud af 42) af de, som angiver at have iværksat/udvidet børnegruppesamtaler er psykiatriske tilbud fra Viborg Amt.

Hovedundersøgelsen viste, at gruppesamtaler for børn gennemsnitligt tilbydes i 10% af alle tilbud, og som oftest i Vejle og Århus amter. Af effektundersøgelsen fremgår det, at næsten en tredjedel af de psykiatriske afdelinger vurderer, at SUS's indsats har ført til etablering/udvidelse af børnegruppesamtaler. Kun 6% af de socialpsykiatriske botilbud vurderer, at SUS's indsats har ført til etablering af børnegruppesamtaler.

Registrering af børn

Lidt under en sjettedel (14% svarende til 52) af samtlige psykiatriske tilbud angiver, at have iværksat/udvidet indsatsen i forhold til registrering af børn. I forhold til de enkelte psykiatriske tilbud viser det sig, at mere end en tredjedel af de psykiatriske afdelinger (38%) og distriktspsykiatriske centre/team (35%), der indgår i undersøgelsen har iværksat/udvidet indsatsen. Mens andelen er markant mindre hos de socialpsykiatriske botilbud (5%) og dagtilbud (7%). Ét ud af 5 opsøgende psykoseteam (svarende til 20%) har iværksat en indsats på området.

Tabel 9: Procentandel af de forskellige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til registrering af børn

Psykiatriske tilbud	Antal	Procent
Psykiatriske afdelinger	13	38%
Distriktspsykiatriske centre/team	22	35%
Socialpsykiatriske botilbud	6	5%
Socialpsykiatriske dagtilbud	10	7%
I alt	52	

Københavns Amt, Frederiksborg Amt og Københavns Kommune er de amter, som i størst omfang vurderer, at SUS's indsats har motiveret til registrering af brugernes børn.

Pårørendepolitik

Respondenterne i effektundersøgelsen havde mulighed for at tilføje andre typer indsatser for børn. Her nævnte nogle tilbud, at retningslinier omkring børn – som følge af formidlingsindsatsen – er blevet skrevet ind i tilbuddenes generelle pårørendepolitik.

Nye indsatser for forældre med sindslidelse

Effektundersøgelsen viser, at 18% (svarende til 64) af de psykiatriske tilbud har iværksat/udvidet indsatsen i forhold til forældresamtaler, mens blot 4% (svarende til 16) har iværksat/udvidet indsatsen i forhold til forældregruppesamtaler.

Tabel 10: Procentandel af samtlige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til iværksættelse/udvidelse af indsatser for forældre med sindslidelse, herunder forældresamtaler og forældregruppesamtaler

Indsatser for forældre	Antal	Procentandel
Forældresamtaler	64	18%
Forældregruppesamtaler	16	4%

Forældresamtaler

Hovedundersøgelsen viste, at knap halvdelen af alle psykiatriske tilbud tilbød forældresamtaler. Effektundersøgelsen viser, at lidt over en tredjedel af samtlige distriktspsykiatriske centre/team (32%) og over en fjerdedel af samtlige psykiatriske afdelinger (27%) har iværksat/udvidet indsatsen i forhold til forældresamtaler. Mens lidt over en tiendedel af samtlige socialpsykiatriske botilbud (11%) og dagtilbud (14%) har iværksat/udvidet indsatsen på området. Undersøgelsen viser, at 2 ud af de 5 opsøgende psykoseteam (svarende til 40%) har iværksat/udvidet indsatsen på området.

Tabel 11: Procentandel af de forskellige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til iværksættelse/udvidelse af forældresamtaler

Psykiatriske tilbud	Antal	Procent
Psykiatriske afdelinger	9	27%
Distriktspsykiatriske centre/team	20	32%
Socialpsykiatriske botilbud	14	11%
Socialpsykiatriske dagtilbud	19	14%
I alt	64	

Vestsjælland og Viborg amter tegner sig for henholdsvis 13 og 15 ud af de 64 psykiatriske tilbud, som har angivet, at SUS's indsats har ført til etablering af forældresamtaler.

Nye indsatser for hele familien

Af nedenstående tabel fremgår det hvor mange procent af samtlige psykiatriske tilbud, der vurderer, at SUS's aktuelle indsats har motiveret til iværksættelse/udvidelse af indsatser for hele familien og netværket omkring personen, der har sindslidelse.

Tabel 12: Procentandel af samtlige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til iværksættelse eller udvidelse af indsatser for hele familien

Indsatser for hele familien	Antal	Procentandel
Familiesamtaler	69	19%
Familiearrangementer	16	4%
Inddragelse af evt. rask forælder	54	14%
Inddragelse af øvrige netværk	44	12%

Familiesamtaler

Omkring en femtedel (19% svarende til 69) af samtlige psykiatriske tilbud har iværksat/udvidet indsatsen i forhold til familiesamtaler. Næsten to tredjedele af samtlige distriktspsykiatriske afdelinger (62%) og lidt over en tredjedel af de psykiatriske afdelinger (38%) har iværksat/udvidet indsatsen i forhold til familiesamtaler.

Omkring en tiendedel af de socialpsykiatriske botilbud (10%) og dagtilbud (12%) har iværksat/udvidet indsatsen. Ét ud af 5 opsøgende psykoseteam (svarende til 20%) har iværksat/udvidet indsatsen.

Tabel 13: Procentandel af de forskellige psykiatriske tilbud der vurderer, at SUS's indsats har motiveret til etablering af familiesamtaler

Psykiatriske tilbud	Antal	Procent
Psykiatriske afdelinger	13	38%
Distriktspsykiatriske centre/team	25	61%
Socialpsykiatriske botilbud	13	10%
Socialpsykiatriske dagtilbud	17	12%
I alt	69	

Hovedundersøgelsen viste, at familiesamtaler oftest tilbydes i Viborg og Århus amter. I effektundersøgelsen har Vestsjælland og Viborg amter i særlig grad har vurderet, at SUS's indsats på området har ført til iværksættelse/udvidelse af indsatsen i forhold til familiesamtaler. Her har henholdsvis 10 og 9 psykiatriske tilbud ud af 69 tilkendegivet, at de har iværksat/udvidet indsatsen.

Efteruddannelse, ressourcepersoner og samarbejde

Af nedenstående tabel fremgår det hvor mange procent, der har gennemført eller planlægger at gennemføre efteruddannelse, udpegning af videnspersoner og samarbejde som følge af SUS's indsats på området.

Tabel 14: Procent af samtlige psykiatriske tilbud der har gennemført eller planlægger at gennemføre efteruddannelse, udpegning af videnspersoner og samarbejde som følge af SUS's indsats

Samtlige psykiatriske tilbud	Efteruddannelse	Udpeget særlige videnspersoner	Samarbejde med socialforvaltningen	Samarbejde med prof. netværk omkring børn
Ja	25%	31%	28%	15%
Nej	75%	69%	72%	85%
Total	100%	100%	100%	100%

Efteruddannelse for medarbejdere på området

En fjerdedel (25% svarende til 83) har enten iværksat eller planlægger at iværksætte efteruddannelse af medarbejdere – og vurderer selv, at dette er inspireret af SUS's indsats på området. Også her viser sig forskelle mellem behandlingspsykiatrien og socialpsykiatrien. Mens 43% af de psykiatriske afdelinger og 57% af de distriktspsykiatriske centre/team, vurderer, at der er iværksat eller planlægges at iværksætte efteruddannelse af medarbejdere som følge af SUS's indsats på området, vurderer blot 16% af henholdsvis de socialpsykiatriske botilbud og de socialpsykiatriske dagtilbud at formidlingsindsatsen har medvirket til efteruddannelse. Hvad angår de opsøgende psykoseteams er der ingen, der svarer bekræftende på, at SUS's indsats har medført efteruddannelse af medarbejdere.

Der er en sammenhæng mellem geografisk område og omfanget af efteruddannelse. Med hensyn til den geografiske fordeling ligger henholdsvis 14 og 12 ud af i alt 83 psykiatriske tilbud, der tilkendegiver, at SUS's indsats har medført iværksættelse eller planlægning af efteruddannelse, i Viborg og Vestsjællands Amter. I Viborg Amt vurderer 40% af alle psykiatriske tilbud, at formidlingsindsatsen har medført planlægning eller iværksættelse af efteruddannelse af medarbejdere. I Vestsjællands Amt er andelen helt oppe på 46%.

Hovedundersøgelsen viste, at medarbejderne i knap halvdelen af alle tilbud havde fået efteruddannelse på temaområdet. Den viste også, at det især var på de psykiatriske afdelinger, at medarbejderne havde modtaget efteruddannelse. Effektundersøgelsen viser, at formidlingsindsatsen har haft en effekt på netop dette område. Mens socialpsykiatrien, hvor færre havde modtaget efteruddannelse på området, i langt mindre grad har øget aktiviteten.

Udpegning af særlige ressourcepersoner

Knap en tredjedel (31% svarende til 102) af de psykiatriske tilbud vurderer, at SUS's aktuelle indsats på området har medført, at man blandt personalet har udpeget – eller planlægger at udpege – særlige videns- og/eller ressourcepersoner i relation til børn med forældre, der har sindslidelse. Også her er markante forskelle på behandlings- og socialpsykiatri. To tredjedele af de distriktspsykiatriske centre/team (66%) og lidt over halvdelen af psykiatriske afdelinger (52%) har iværksat eller planlægger at iværksætte en indsats på området. Hvad angår de socialpsykiatriske botilbud og dagtilbud svarer henholdsvis lidt over en sjettedel (17%) og lidt over en femtedel (22%), at der er eller vil blive udpeget videns- og/eller ressourcepersoner.

Der er sammenhæng mellem geografisk placering og udpegning af særlige ressourcepersoner. De amter, hvor andelen af psykiatriske tilbud, der har iværksat eller planlægger at iværksætte udpegning af ressourcepersoner, er størst, er Roskilde, Vestsjælland og Viborg Amter. 20 ud af 102 psykiatriske tilbud, der har svaret, at der er iværksat eller planlægges udpegning af videns- og/eller ressourcepersoner, ligger i Viborg Amt.

Hovedundersøgelsen viste, at der i knap en tredjedel af samtlige psykiatriske tilbud var udpeget særlige videns- eller ressourcepersoner blandt personalet. Behandlingspsykiatrien havde oftest udpeget ressourcepersoner. På trods af dette oplyser man herfra i effektundersøgelsen – langt oftere end socialpsykiatrien – at indsatsen på området er øget som følge af SUS's indsats på området.

Udvidet samarbejde med socialforvaltningen

Lidt over en fjerdedel (28% svarende til 90) af alle de psykiatriske tilbud har som følge af formidlingsindsatsen gennemført eller planlægger at gennemføre et udvidet samarbejde med socialforvaltningen omkring børn, hvis forældre har sindslidelse. Lidt over halvdelen af de distriktspsykiatriske centre (55%), omkring en tredjedel af de psykiatriske afdelinger (34%), lidt over en fjerdedel af de socialpsykiatriske dagtilbud og omkring en sjettedel (15%) af de socialpsykiatriske dagtilbud har udvidet/planlagt at udvide samarbejdet. Ingen af de opsøgende psykoseteam har tilkendegivet, at der foregår aktiviteter på dette område.

Hovedundersøgelsen fastslog, at 75% af alle tilbud havde samarbejde med kommunale forvaltninger. Effektundersøgelsen viser, at 18 % har udvidet samarbejdet som følge af SUS's indsats, og at 10 % vurderer, at SUS's indsats har medført at et samarbejde er under planlægning.

Udvidet samarbejde med professionelle netværk omkring børn

Hovedundersøgelsen viste, at 5% havde et samarbejde med børns institutioner og skoler. I effektundersøgelsen vurderer knap 15% (svarende til 47) af de psykiatriske tilbud, at SUS's aktuelle indsats på området har medført, at de har gennemført/planlagt at gennem-

føre et udvidet samarbejde med det professionelle netværk omkring børn. Det drejer sig eksempelvis om vuggestuer, dagplejer, børnehaver, skoler, SFO, klubber, plejefamilier og/eller døgninstitutioner.

Omkring en fjerdel (26%) af de distriktspsykiatriske centre/team, en femtedel (19%) af de psykiatriske afdelinger, knap en sjettedel (14%) af de socialpsykiatriske dagtilbud og under en tiendedel (9%) af de socialpsykiatriske botilbud vurderer, at SUS's indsats har medført iværksættelse eller planlægning af et udvidet samarbejde med professionelle netværk omkring børn. Der er dermed tale om en markant forøgelse af aktiviteterne på området.

Ingen af de opsøgende psykoseteam har tilkendegivet, at SUS's indsats på området har medført et udvidet samarbejde med professionelle netværk omkring børn.

Publikationens og konferencens effekt

Effekt på opmærksomhed

58% af de psykiatriske tilbud der helt eller delvist har læst publikationen, vurderer at formidlingsindsatsen har medvirket til et øget fokus på brugernes forældrerolle

55% af de psykiatriske tilbud der helt eller delvist har læst publikationen, vurderer at SUS's indsats har medvirket til et øget fokus på brugernes børn. I gennemsnit har 40% af *alle* tilbud (det vil sige både de der har læst publikationen og de, der ikke har) øget opmærksomheden på henholdsvis forældre og børn. Her bliver det således tydeligt, at SUS's indsats har haft en konkret effekt.

Det samme gælder, hvis man ser på sammenhængen imellem, hvorvidt tilbuddene har deltaget i konferencen – og hvorvidt de har øget opmærksomhed på forældre og børn:

Blandt de tilbud som deltog i konferencen, har 87% øget opmærksomheden på forældrerollen som følge af SUS's indsats. Blandt de tilbud som *ikke* deltog i konferencen, svarer 33% at deres bevidsthed omkring forældrerollen er øget som følge af formidlingsindsatsen.

Blandt de tilbud som deltog i konferencen, svarer 82% at de har øget opmærksomheden på børnene som følge af formidlingsindsatsen. Blandt de tilbud som *ikke* deltog i konferencen, svarer 34% at deres bevidsthed omkring børnene er øget som følge af formidlingsindsatsen.

Effekt på efteruddannelse

34% af de som helt eller delvist har læst publikation, har som følge af formidlingsindsatsen iværksat/planlagt efteruddannelse. Blandt de som *ikke* har læst publikationen, har 9% øget aktiviteten på dette område som følge af SUS's indsats.

41% af de som har deltaget i konferencen (11 ud af 44), har som følge af formidlingsindsatsen etableret/planlagt efteruddannelse af medarbejdere. Blandt de som *ikke* har deltaget i konferencen, har 23% øget aktiviteten på dette område som følge af SUS's indsats.

Effekt på udpegning af ressourcepersoner

Blandt de tilbud som helt eller delvist har læst SUS's publikation, har 40% efterfølgende iværksat/planlagt udpegning af ressourcepersoner. Blandt de der *ikke* har læst publikationen, har 14% iværksat/planlagt udpegning af ressourcepersoner som følge af formidlingsindsatsen.

Blandt de tilbud som har deltaget i konferencen, har 65% efterfølgende iværksat/planlagt udpegning af ressourcepersoner. Blandt de der *ikke* har deltaget i konferencen, har 25% iværksat/planlagt udpegning af ressourcepersoner som følge af formidlingsindsatsen.

Effekt på samarbejdet med socialforvaltningen

36% af de som helt eller delvist har læst publikationen, har udvidet/planlagt at udvide samarbejdet med socialforvaltningen. Blandt de tilbud som *ikke* har læst publikationen, har 8% iværksat/planlagt et udvidet samarbejde pga. formidlingsindsatsen. Også på dette område har publikationen en klar effekt.

32% af de der deltog i konferencen har iværksat/udvidet samarbejdet med socialforvaltningen. Blandt de der *ikke* deltog i konferencen, har halvt så mange (16%) iværksat/udvidet et sådant samarbejde som følge af SUS's formidlingsindsats.

Opsummering

Effektundersøgelsen viser, at formidlingsindsatsen har haft en markant effekt.

40% af tilbuddene oplyser, at de har øget opmærksomhed omkring brugernes forældrerolle – og 40% oplyser, at de er mere opmærksomme på brugernes børn. Undersøgelsen viser desuden, at opmærksomheden i vid udstrækning er blevet omsat i konkrete aktiviteter og indsatser:

- Omkring en fjerdedel af tilbuddene er begyndt at registrere børn, og samme andel har iværksat/udvidet oplysning til børn om forældres sygdom.

- Lidt under en femtedel af tilbuddene har igangsat/udvidet et tilbud om forældresamtaler og familiesamtaler, mens en lidt mindre andel har påbegyndt/udvidet inddragelse af den raske forælder.

- Blandt andre konkrete aktiviteter har en fjerdedel af tilbuddene iværksat efteruddannelse, mens en tredjedel har udpeget særlige videnspersoner. Lidt over en fjerdedel har iværksat/udvidet samarbejdet med socialforvaltningen, mens omkring en sjettedel har øget samarbejdet med andre professionelle omkring børnene.

Hovedundersøgelsen viste et generelt billede af, at forældre støttes i bredere omfang end børn. Det er derfor særlig positivt at se, at SUS's formidlingsindsats tilsyneladende især har ført til iværksættelsen af konkrete aktiviteter for at støtte brugerens børn.

Effektundersøgelsen viser, at effekten på næsten alle områder er større i behandlingspsykiatrien end i socialpsykiatrien. Det gælder også på de områder, hvor der allerede før formidlingsindsatsen blev gjort en større indsats i behandlingspsykiatrien end i socialpsykiatrien. Det er ikke muligt at forklare denne forskel inden for rammerne af effektundersøgelsen.

I fremlæggelsen er effektundersøgelsen løbende blevet sammenlignet med hovedundersøgelsen, som kortlagde voksenpsykiatriens tilbud til børn og forældre før formidlingsindsatsen. Denne sammenligning kan give det indtryk, at aktiviteten på flere af de undersøgte områder tilsyneladende er voldsomt forøget.

Eksempelvis viste hovedundersøgelsen, at der i knap en tredjedel af samtlige psykiatriske tilbud var udpeget særlige videns- eller ressourcepersoner blandt personalet. Effektundersøgelsen viste, at samme andel efter formidlingsindsatsen nu har udpeget/har planlagt at udpege sådanne videnspersoner.

I en sådan sammenstilling er det vigtigt at holde sig øje, at man ikke uden videre kan lægge tallene fra den ene og den anden undersøgelse sammen – og konkludere, at der nu er videnspersoner i 2/3 af alle tilbud. Men da andelen af tilbud, der på en række områder har øget/udvidet aktiviteten, er meget stor, kan det konkluderes, at formidlingsindsatsen har haft en betydelig effekt.

Metodiske overvejelser

Den samlede formidlingsindsats omfatter en undersøgelsesrapport, en konference og en publikation med visitkort. Effektundersøgelsen skal belyse, om denne formidlingsindsats har medvirket til øget opmærksomhed på børn og forældre i voksenpsykiatrien – og om opmærksomheden har motiveret til indsatser for at støtte børn og forældre. Sagt med andre ord: Har formidlingsindsatsen haft en effekt?

Her præsenteres de indikatorer for effekt, som er anvendt i effektundersøgelsen. Det diskuteres, hvordan man kan måle effekt. Til sidst fremlægges en række fakta om spørgeskemaundersøgelsen og dens svarprocent.

De valgte indikatorer for effekt

For at måle effekten af SUS's formidlingsindsats er der valgt en række indikatorer for effekt. Der er især fokuseret på øget opmærksomhed og øget aktivitet:

- Kendskab til formidlingsindsatsen

- Øget opmærksomhed på brugernes forældrerolle og på deres børn.
  Baggrunden for denne indikator er dels, at øget opmærksomhed i sig selv kan komme forældre og børn til gode – og dels at øget opmærksomhed på sigt kan føre til, at der iværksættes nye konkrete aktiviteter og indsatser for at styrke området

- Iværksættelse/planlægning af nye konkrete indsatser til støtte for børn og forældre

- Iværksættelse/planlægning af tilbud om efteruddannelse af medarbejdere.
  Baggrunden for denne indikator for effekt er, at ledere og medarbejdere i voksenpsykiatrien i hovedundersøgelsen pegede på, at efteruddannelse kunne styrke indsatsen på området

- Udpegning af særlige videns- eller ressourcepersoner blandt medarbejderne.
  Baggrunden for denne indikator for effekt er, at implementering af indsatser for børn og forældre ofte – ligesom andre nye foranstaltninger – vil kunne fremmes, hvis der blandt medarbejderne er udpeget særlige videns- eller ressourcepersoner. Disse kan dels være tovholdere for en samlet indsats, dels være med til at sikre, at vidensgrundlaget for indsatsen hele tiden holdes opdateret.

- Øget samarbejde med kommuner, skoler og børneinstitutioner.
  Baggrunden for denne indikator for effekt er, at hjælp og støtte til børn med forældre, der har sindslidelse, forudsætter en indsats fra medarbejdere i voksenpsykiatrien, i forvaltninger og i almene tilbud i kommunerne. Det er afgørende, at parterne arbejder sammen og koordinerer deres indsats.

Diskussion af effektmåling som metode

I effektundersøgelsen spørges ved alle områder, om det vurderes, at SUS's aktuelle formidlingsindsats har haft indflydelse på aktiviteten X eller Y. Det kan være svært at svare på!

Når man skal måle effekt, er det vigtigt at huske, at det område man undersøger, påvirkes af meget andet end det, man gerne vil måle effekten af. Med andre ord: Er den øgede opmærksomhed og igangsættelse af nye aktiviteter på området udelukkende et resultat af SUS's indsats i forbindelse med den gennemførte undersøgelse?

I de sidste ti år har SUS's indsats på området været massiv. Siden midten af 1990'erne har SUS varetaget en omfattende formidlingsindsats på temaområdet både til voksenpsykiatrien og til relevante forvaltninger og almene tilbud i kommuner i hele landet. Det er således muligt, at effekten af den aktuelle formidlingsindsats forstærkes af, at SUS i forvejen er en kendt og anerkendt aktør på området.

I effektundersøgelsen her kan en række andre aktuelle tiltag have spillet ind, som fx den netværksgruppe om børn af forældre med psykisk lidelse, som er nedsat af Netværk af forebyggende sygehuse i Danmark, eller Psykiatrifondens landsdækkende informationsindsats.

Samtidig skal man være opmærksom på, at respondenterne foretager en subjektiv vurdering af, hvorvidt det konkret er SUS's indsats, der har ført til større opmærksomhed og nye tiltag og indsatser. Det kan formentlig være svært for informanten at vurdere, hvad der er konkret årsag til, at en bestemt indsats er iværksat. Enkelte respondenter påpeger da også, at det kan være vanskeligt at vurdere, præcist hvorfra incitamentet eller motivationen til at iværksætte en given aktivitet kommer.

Der må desuden tages forbehold for, hvorvidt informanten kan huske (eller ved), hvornår hovedundersøgelsens spørgeskema blev besvaret og hvilke tiltag, der var henholdsvis planlagt og iværksat på dette tidspunkt. Enkelte psykiatriske tilbud gør opmærksom på, at deres indsatser var planlagt – men ikke iværksat – før de fik kendskab til SUS's aktiviteter på området.

Generelt gælder det for effektundersøgelser, at den ønskede effekt skal være meget præcist defineret for at kunne måles. I denne effektundersøgelse er effekt defineret som øget opmærksomhed og øget aktivitet. Men øget aktivitet betyder ikke *nødvendigvis* øget kvalitet i indsatsen overfor børn og forældre. Det er altid vanskeligt at måle kvalitet i socialt arbejde – og inden for rammerne af en effektundersøgelse som den foreliggende, er det ikke muligt.

Sidst, men ikke mindst: En formidlingsindsats kan have både kortsigtede og langsigtede effekter. I dette tilfælde måles effekten relativt kort tid efter SUS's indsats på området. En effektundersøgelse efter en længere periode ville formentlig vise andre resultater.

Spørgeskemaundersøgelsen

Effektundersøgelsen er gennemført som en spørgeskemaundersøgelse i perioden fra november 2005 til maj 2006. Spørgeskemaet kan ses i bilag 1.

Med henblik på at sikre et bredt billede af effekten af SUS's formidlingsindsats er der udsendt spørgeskemaer til de samme adresser som i hovedundersøgelsen – det vil sige alle behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i Danmark, samt voksenteam i Københavns Kommune:

Behandlingspsykiatri:	Socialpsykiatri:	Øvrige:
91 distriktspsykiatriske centre/ team	295 botilbud	16 voksenteam i Københavns Kommune
42 psykiatriske afdelinger	279 dagtilbud	8 opsøgende psykoseteam

Voksenteam i Københavns Kommune blev medtaget i effektundersøgelsen, fordi der i denne kommune er en overrepræsentation af sindslidende med kontakt til voksenpsykiatrien i forhold til resten af landet. Mens knap 2% af indbyggerne i hele landet har kontakt med de amtslige psykiatriske tilbud i løbet af et år, gælder det knap 3% af indbyggerne i Københavns Kommune[1]. Blot 3 ud af 16 voksenteams deltog i effektundersøgelsen. Den samlede svarprocent for voksenteamene er således under 20 procent. Voksenteamene er derfor ikke medtaget i den samlede databehandling og –fremlæggelse.

To uger efter svarfristens udløb blev der udsendt rykkerskrivelse til psykiatriske tilbud, som endnu ikke havde svaret. Der er ikke rykket yderligere for svar.

Databehandlingen af de besvarede spørgeskemaer er foregået i statistikprogrammet SPSS. Analysen har taget udgangspunkt i anvendelse af rapport, publikation, visitkort og konference; opmærksomhed rettet mod brugernes forældrerolle og deres børn; indsatser for børn, familien og forældre; efteruddannelse, ressourcepersoner og samarbejde. Der er foretaget en sammenligning inden for de psykiatriske tilbud og amterne for at klargøre, om der er forskellige rutiner i de forskellige psykiatriske tilbud, samt i de forskellige geografiske områder.

[1] I 2003 havde 96.787 personer, svarende til 1,79 % af befolkningen i hele landet (5.383.507), kontakt med amtslige psykiatritilbud. Heraf var 14.734 personer, svarende til 15,2 %, bosiddende i Københavns Kommune Det centrale Psykiatriske Forskningsregister 2005 & Danmarks Statistik 2005.

Bortfald og svarprocenter

Ud af 731 udsendte spørgeskemaer er der 366 besvarelser. Et mindre antal spørgeskemaer er udgået. Det skyldes, at der, ligesom ved hovedundersøgelsen, er nogle socialpsykiatriske indsatser, som har meddelt, at de ikke kan besvare skemaet, fordi brugere af indsatsen ikke har børn. Andre indsatser viser sig at være nedlagt eller sammenlagt. Det drejer sig om 9 dagtilbud og 34 botilbud, der udgår. Hertil kommer et enkelt besvaret spørgeskema, som omfatter både distriktspsykiatri og opsøgende psykoseteam, og derfor udgår.

Alt i alt når undersøgelsen en svarprocent på 53%. Den samlede svarprocent kunne være bedre, men det skal bemærkes, at lidt over halvdelen af samtlige psykiatriske tilbud i landet optræder i effektundersøgelsen. Undersøgelsen kan dermed betragtes som repræsentativ.

Af nedenstående tabel fremgår de enkelte svarprocenter for de forskellige psykiatriske tilbud.

Tabel 15 (samme som tabel 1): Svarprocenter for de enkelte psykiatriske tilbud og den samlede svarprocent

	Antal udsendte	Antal besvarelser	Frafald	Svarprocent
Psykiatriske afdelinger	42	34	0	81%
Distriktspsykiatriske centre/teams	91	62	1	67%
Socialpsykiatriske botilbud	295	125	34	50%
Socialpsykiatriske dagtilbud	279	140	9	52%
Opsøgende psykoseteam	8	5	0	63%
Voksenteam i Kbh. kom.	16	3	0	19%
Samtlige psykiatriske tilbud	731	366	44	53%

Det fremgår af ovenstående tabel, at der indgår forholdsmæssigt flere besvarelser fra behandlingspsykiatrien end fra socialpsykiatrien. Behandlingspsykiatriske tilbud er således overrepræsenteret, hvilket kan forklare en mindre del af den variation, der ses i de enkelte tabeller.

Desuden viser en analyse af de enkelte amters svarprocenter en overrepræsentation af besvarelser fra Roskilde, Ringkøbing, Vejle og Viborg Amter. En del af variationen i datasættet kan således forklares med henvisning til, at der indgår flere besvarelser fra disse amter i forhold til den reelle fordeling af psykiatriske tilbud i landet.

Som nævnt udgår voksenteam i Københavns kommune af den samlede databehandling på grund af den lave svarprocent. De opsøgende psykoseteam indgår som en del af den ge-

nerelle databehandling, men beskrives ofte særskilt, da kategorien kun rummer fem besvarelser.

En sammenligning med svarprocenterne fra hovedundersøgelsen fra 2005 tyder på en øget interesse fra psykiatriske afdelinger og distriktspsykiatrien. Her var svarprocenten tidligere i begge tilfælde 63%. Socialpsykiatriske bo- og dagtilbud har derimod en lidt lavere svarprocent end i den foregående undersøgelse, hvor svarprocenten var henholdsvis 54% og 63%. For opsøgende psykoseteam var den tidligere svarprocent 86%.

Præsentation af hovedundersøgelsen

I hovedundersøgelsen blev den aktuelle indsats omkring børn og forældre i voksenpsykiatrien kortlagt. Kortlægningen blev foretaget gennem en spørgeskemaundersøgelse, hvor der blev sendt spørgeskemaer ud til alle behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i Danmark, samt til voksenteam i Københavns Kommune. Der blev desuden gennemført gruppeinterview med medarbejdere ved udvalgte tilbud samt med forældre, som aktuelt har kontakt med voksenpsykiatrien. Herudover blev der afholdt en samtale med en gruppe børn.

Her præsenteres undersøgelsens hovedresultater og konklusioner sammen med de anbefalinger, som Socialt Udviklingscenter SUS gav på baggrund af resultaterne.

Konklusioner

Spørgeskemaundersøgelsen viste, at et flertal af de psykiatriske tilbud har kendskab til, om brugerne har børn, mens en femtedel af de adspurgte tilbud ikke har et sådant kendskab. To tredjedele tilbyder brugere enesamtaler i forhold til forældrerollen, mens knap en tredjedel giver tilbud om familiesamtaler.

Undersøgelsen viste desuden, at der er stor divergens mellem de forskellige psykiatriske tilbuds rutiner i forbindelse med børn og forældre i voksenpsykiatrien. I forhold til disse variationer delte psykiatriske tilbud sig tydeligt i behandlingspsykiatri og socialpsykiatri.[2] Ud over variationer i rutiner for støtte mellem de forskellige psykiatriske tilbud er der forskel på rutiner for støtte mellem de forskellige amter.

Støtte til brugere med børn i forældrerollen gives oftest i socialpsykiatriske tilbud og i opsøgende psykoseteam

Familiesamtaler tilbydes oftest i Viborg og Århus amter

Enesamtaler med børn gennemføres i 10% af tilbuddene, oftest i behandlingspsykiatrien

Gruppesamtaler for børn tilbydes i 10% af alle slags tilbud
- oftest i Vejle og Århus amter

Oplysning til børn om forældres sygdom gives i 20% af tilbuddene, oftest i behandlingspsykiatrien
- oftest i Sønderjylland og Århus amter

Der er indrettet besøgsrum til børn i 10% af tilbuddene

[2] Voksenteam i København og de opsøgende psykoseteam falder på mange områder uden for disse kategorier.

Der er adgang til legetøj i en tredjedel af tilbuddene
- oftest i Bornholms regionskommune og Sønderjyllands amt

I knap halvdelen af tilbuddene har medarbejderne fået efteruddannelse på temaområdet. Undersøgelsen viste dog, at der er et stort behov for mere viden. Der er desuden behov for at samarbejdet mellem forskellige instanser udbygges, og at indsatsen koordineres.

75% af tilbuddene har samarbejde med kommunale forvaltninger
5% har samarbejde med børns institutioner og skoler

I interviewundersøgelsen blev der gennemført gruppeinterview med medarbejdere i udvalgte psykiatriske indsatser, som ifølge de besvarede spørgeskemaer tilbyder en særlig indsats for børn med forældre, der har sindslidelse. Af interviewene fremgik, at de udvalgte tilbud har forståelse for temaområdet. Interviewdeltagerne gav udtryk for, at det er naturligt at tage hensyn til brugernes børn.

Et af tilbuddene fremstod som et særligt eksempel på god praksis. Her er indarbejdet rutiner for en samlet indsats til både børn og forældre. Således gennemføres samtaler med både børn og forældre, ligesom børnene tilbydes gruppeforløb. For at sikre at dette sker, har alle afdelinger på stedet faste tovholdere for indsatsen. Der er samarbejdsrutiner med de relevante kommunale forvaltninger i området, ligesom der løbende gives tilbud om efteruddannelse til medarbejdere i tilbuddet og hos de eksterne samarbejdsparter.

Et andet tilbud har grupper for børn og grupper for forældre. Tilbuddet er amtsligt og gives til alle kommuner i det pågældende amt. Et tredje tilbud har støtte i form familiesamtaler, som kan efterfølges af, at børn visiteres til at deltage i en børnegruppe. Medarbejdere fra tilbud, som yder konkret støtte til børn og forældre, fortalte, at børn og forældre føler stor lettelse over at få støtte. Indsatserne har således en gunstig indvirkning på både børnene og forældrene.

Interview med forældre, der har sindslidelse, viste, at forældre oplever stor lettelse, når tabuet omkring deres sygdom bliver brudt, og det kan lade sig gøre at tale med børnene om sygdommen. Bekymringer om forældrerollen kan lindres gennem samtale om disse. Forældrene har stor frygt for at få deres børn anbragt uden for hjemmet. En anbringelse kan dog gennemføres, så forælderen oplever den som vellykket. I en samtale med børn fra en samtalegruppe udtrykte børnene lettelse over at have fået forklaring på forældres sygdom. Tilhørsforholdet til gruppen rækker ud over de aftalte møder.

På baggrund af spørgeskemaundersøgelsen kunne det konkluderes, at et flertal af psykiatriske tilbud giver støtte til forældre, mens et mindre antal giver støtte til børn. Dette til trods for at nogle tilbud har svaret, at støtte til forældre falder uden for psykiatriens indsatsområde. Imidlertid er der behov for en kvalificering af indsatsen, idet støtte til forældre og børn kun sjældent indgår som fast rutine. Der er behov for udvikling af kompetence, således at medarbejdere bliver uddannet til at yde støtte og hjælp til børn og forældre. Desuden er der behov for etablering af samarbejde med relevante kommunale forvaltninger samt med børns institutioner og skoler.

Fra interviewundersøgelsen kunne det konkluderes, at psykiatriens medarbejdere i udvalgte psykiatriske tilbud har stor forståelse for temaområdet, og at der i både socialpsykiatrien og behandlingspsykiatrien findes støttende tilbud til børn og forældre. Eksemplerne på god praksis er dog få og spredte, og i mange tilfælde står medarbejderne famlende over for at iværksætte konkrete indsatser. Også interviewundersøgelsen afdækkede behov for udvikling af medarbejdernes kompetence på området og behov for etablering af samarbejde udadtil.

Undersøgelsens konklusioner understøttede således de indledende antagelser om, at der er behov for en indsats for at motivere, at psykiatriske tilbud udbygger støtten til børn og deres forældre.

Anbefalinger

Med udgangspunkt i undersøgelsens resultater blev det anbefalet, at følgende initiativer iværksættes:

- Der arbejdes hen imod en øget opmærksomhed på børn med forældre, der har sindslidelse. I en helhedsorienteret indsats fra psykiatrien inddrages tilbud om støtte til børnene og deres forældre, herunder:
  - tilbud om samtaler med børn og deres forældre så tavsheden i familien brydes
  - henvisning til eller etablering af samtalegrupper til børn så de kan få mulighed for at bearbejde deres oplevelser af uforudsigelighed og angst og tilegne sig handlemuligheder i eventuelt kommende situationer
  - adgang til legemiljøer og legetøj i de psykiatriske tilbud
  - tilbud til forældre om støttende samtaler så de får mulighed for at bearbejde deres bekymringer om børnene og om deres egen forældrerolle og kan forberede og efterbearbejde situationer, hvor det kan være eller har været nødvendigt at anbringe børnene uden for hjemmet.

- Der etableres samarbejdsrelationer mellem psykiatriske tilbud og relevante forvaltninger i kommunerne, så der kan gives en kontinuerlig og sammenhængende støtte til børn med forældre, der har sindslidelse.

- Der tilrettelægges uddannelsestilbud til medarbejdere ved psykiatrien og i relevante forvaltninger og almene tilbud i kommunerne, så medarbejdere blandt andet trænes i samtaler med børn og forældre.

- Der gennemføres en fortsat formidlingsindsats for at fremme udbredelse og implementering af gode eksempler på, hvordan man kan tilrettelægge indsatser, så yderligere problemer hos børn og forældre forebygges.

Bilag 1: Spørgeskema

Her ses det spørgeskema, som blev anvendt i effektundersøgelsen. Skemaet blev udsendt til alle behandlings- og socialpsykiatriske tilbud i Danmark, samt til voksenteam i Københavns Kommune. Indledningen er udeladt.

1. Har du læst undersøgelsesrapporten: 'Børn og forældre i voksenpsykiatrien'? (70 sider)
   - ❑ Ja
   - ❑ Nej
   - ❑ Delvist

2. Har du læst publikationen: 'Børn og forældre i voksenpsykiatrien: God praksis'? (28 sider)
   - ❑ Ja
   - ❑ Nej
   - ❑ Delvist

3. Har du anvendt (nogle af) de visitkort, der findes i publikationen: 'Børn og forældre i voksenpsykiatrien: God praksis'?
   - ❑ Ja
   - ❑ Nej

4. Har du deltaget i konferencen: 'Børn og forældre i voksenpsykiatrien' i november 2005?
   - ❑ Ja
   - ❑ Nej

5. Har SUS's aktuelle indsats på området generelt ført til mere opmærksomhed på **brugernes (eventuelle) forældrerolle?**
   - ❑ Ja
   - ❑ Nej
   - ❑ Ved ikke

6. Har SUS' aktuelle indsats på området generelt ført til mere opmærksomhed på **brugernes (eventuelle) børn?**
   - ❑ Ja
   - ❑ Nej
   - ❑ Ved ikke

7. Har SUS' aktuelle indsats på området motiveret til iværksættelse/udvidelse af **indsatser for børn** med forældre, der har sindslidelse (sæt gerne flere krydser)?

- ❑ Oplysninger til børn om forældres sygdom
- ❑ Afklaring af hvem der tager sig af børn, når forælderen ikke magter det
- ❑ Registrering af brugeres børn
- ❑ Børne-gruppesamtaler
- ❑ Børnearrangementer/-ture
- ❑ Etablering af besøgsrum
- ❑ Legetøj til besøgende børn
- ❑ Andet, hvilket:

_____
_____
_____

- ❑ SUS' aktuelle indsats har ikke yderligere motiveret til indsatser for børn

8. Har SUS' aktuelle indsats på området motiveret til iværksættelse/udvidelse af **indsatser for forældre** med sindslidelse (sæt gerne flere krydser)?

- ❑ Forældresamtaler (individuelle)
- ❑ Forældre-gruppesamtaler
- ❑ Andet, hvilket:

_____
_____
_____

- ❑ SUS' aktuelle indsatser har ikke yderligere motiveret til indsatser for forældre

9. Har SUS' aktuelle indsats på området motiveret til iværksættelse/udvidelse af **indsatser for hele familien** og netværket omkring personen, der har sindslidelse (sæt gerne flere krydser)?

- ❑ Familiesamtaler
- ❑ Familiearrangementer/-ture
- ❑ Inddragelse af den eventuelt raske forældre
- ❑ Inddragelse af øvrige netværk
- ❑ Andet, hvilket:

_____
_____
_____

- ❑ SUS' aktuelle indsats har ikke yderligere motiveret til indsatser for familier

10. Har SUS' aktuelle indsats på området medført, at der er iværksat efteruddannelse af medarbejdere på området?

- ❑ Ja
- ❑ Nej
- ❑ 'Efteruddannelse' er under planlægning

11. Har SUS' aktuelle indsats på området medført, at der blandt personalet er udpeget særlige videns- og/eller ressourcepersoner i relation til børn med forældre, der har sindslidelse?

- ❑ Ja
- ❑ Nej
- ❑ 'Videns- og/eller ressourcepersoner' er under planlægning

12. Har SUS' aktuelle indsats på området medført udvidet samarbejde med socialforvaltningen vedrørende børn med forældre, der har sindslidelse?

- ❑ Ja
- ❑ Nej
- ❑ 'Udvidet samarbejde' er under planlægning

13. Har SUS' aktuelle indsats på området medført udvidet samarbejde med børns professionelle netværk (fx vuggestue, dagpleje, børnehave, skole, SFO, klubber, plejefamilier og/eller døgninstitutioner)?

- ❑ Ja
- ❑ Nej
- ❑ 'Udvidet samarbejde' er under planlægning

14. Hvilke dele af SUS' aktuelle indsats har i særlig grad motiveret dig og dine medarbejdere til at iværksætte/udvide indsatsen for børn og forældre i voksenpsykiatrien (sæt gerne flere krydser)?

- ❑ Publikationen: *'Børn og forældre i voksenpsykiatrien: God praksis'*
- ❑ Konferencen: *'Børn og forældre i voksenpsykiatrien.'*
- ❑ Besvarelse af det første spørgeskema
- ❑ Deltagelse i interviewundersøgelse
- ❑ Andet, hvilket:

  _____
  _____
  _____

- ❑ Vi er ikke blevet yderligere motiveret af SUS' aktuelle indsats